

GATOPARDAS

baltos lankos

Giuseppe Tomasi di
LAMPEDUSA

Giuseppe Tomasi di Lampedusa

Gatopardas

Atnaujintas leidimas,
peržiūrėtas Gioacchino Lanzos Tomasi

Iš italų kalbos vertė Lina Gaučytė

baltos lankos

1860-ieji, gegužė

Nunc et in hora mortis nostrae. Amen.*

Kasdienė rožinio malda baigėsi. Ramus kunigaikščio balsas pusvalandį visiems priminė Sopulingosios slėpinius, kiti susiviję balsai pusvalandį audė banguojantį dūzgesį su išryškėjančiais auksiniais nekasdienišku žodžių žiedais – meilė, nekaltybė, mirtis; tam dūzgesiui tęsiantis rokoko stiliaus sve-tainė ėmė rodytis jau kitokia, net ant sienų apmušalų sparnus skleidžiančios papūgos regėjosi drovios, net tarp dviejų langų pakabintas Magdalietės atvaizdas priminė atgailautoją, o ne iš kažin kokių sapnų nusileidusią dailių formų šviesiaplaukę, ko-kia ji visados atrodydavo.

Dabar, balsui nutilus, viskas grįžo į savo vietas, į įprastą tvarkos stygių. Pro duris, pro kurias išėjo tarnai, nusiminęs, nes jam nebuvo leista dalyvauti, įbidzeno dogas Bendikas ir suvizgino uodegą. Moterys lėtai stojosi, grindimis nuvilniję ilgi jų sijonai palengva atidengė ant pieno baltumo keramikos plytelių išpieštas mitologines nuogybes. Uždengta liko tik Andromeda – tėvo Pironės, užtrukusio kalbėti savo papildomus poterius, sutaną jai dar gana ilgai neleido išvysti sidabraspalvio

* Dabar ir mūsų mirties valandą. Amen (lot.).

virš bangų skriejančio Persėjo, skubančio jos išvaduoti ir pa-
bučiuoti.

Nubudo lubas puošiančioje freskoje ištapytos dievybės. Tritonai ir drijadės būriais pasileido nuo kalnų ir iš jūrų, pro aviečių ir ciklamenų spalvos debesis, veržėsi link keistos auk-
sinės kriauklės, kad pašlovintų Salinų dinastiją; jie iškart ėmė
rodytis tokie pašėlę, kad nebuvo kada nė pagalvoti apie pačias
paprasčiausias perspektyvos taisykles, – o svarbiausi dievai,
dievai kunigaikščiai, žaibais besisvaidęs Jupiteris, paniuręs
Marsas, svajingo žvilgsnio Venera, skriejantys ne tokių svarbių
dievų spiečiaus priešakyje, iškėlę laikę mėlyną herbą su Gato-
pardu. Jie žinojo, kad dabar dvidešimt tris su puse valandos
viloje vėl viešpataus ponų gyvenimas. Magotai ant sienų vėl
nusivaipė prieš kakadu.

Po šiuo palermiškuoju Olimpu ir patys Salinų dinastijos
mirtingieji skubiai leidosi iš mistiškųjų sferų žemėn. Mergi-
nos taisėsi suknelių klostes, žybčiojo melsvų akių žvilgsniais
ir persimesdavo vienu kitu žodžiu iš vienuolyno mokyklos
žargonu; jau daugiau kaip prieš mėnesį, nuo balandžio ketvir-
tosios, „neramumų“ dienos, atsargumo dėlei jos buvo parvež-
tos namo iš vienuolyno ir dabar ilgėjosi bendrų miegamųjų su
baldakimais ir kolektyvinio artumo su Išganytoju. Berniukai
pešėsi, kam atiteks šv. Pranciškaus iš Paolos medalionas; pir-
magimis, įpėdinis hercogas Paulas jau troško užsirūkyti ir, tėvų
akyse nedrįsdamas, vaikštinėjo pro kišenės audinį vis čiuop-
damas portsigarą iš vytelių, išsekusiame veide ėmė ryškėti me-
tafizinis liūdesys, diena buvo bloga: airių bėris Giskardas jam
pasirodė be ūpo, o Fanė nerado būdo (arba noro) pasiūsti jam
įprastinio žibuoklių spalvos raštelio. Kas jam darbo, kad At-
pirkėjas tapo žmogumi? Dusliai dunkstelėjo kunigaikštienės

su nerimastinga jėga į juodais akmenukais puoštą rankinę švystelėtas rožinis, jos gražios akys iš padilbų maniakiškai stebėjo vaikus, tarnus ir tironą vyrą, smulkutis jos kūnas krypo jo pusėn tuščiai, nerimastingai trokšdamas atsiduoti meilės valdžion.

Tuo metu jis, kunigaikštis, stojosi – buvo toks aukštas ir stambus, kad nuo jo svorio suvirpo grindys, o nepaprastai šviesiose akyse akimirką suspindo pasididžiavimas šiuo akimirksnio patvirtinimu, jog yra viršesnis už žmones ir pastatus. Padėjo milžinišką raudoną mišiolą ant kėdės, kalbant rožinį stovėjusios priešais, įsikišo nosinaitę, pasitiestą po keliais, tačiau vėl pamačius kavos dėmelę, iš pat ryto drįsusią sujaukti erdvų liemenės baltumą, nuotaika kiek subjuro, žvilgsnis trumpam apsiniaukė.

Ne, nebuvo kunigaikštis nutukęs – tik labai didelis ir nepaprastai stiprus; paprastų mirtingųjų gyvenamuose namuose jo galva liesdavo sietyną apačią, pirštais kaip šilkinį popierių jis galėdavo sumaigyti vieno dukato monetą, ir iš *Salina* vilos kas nors vis leisdavosi į auksakalio dirbtuves, nes reikėdavo sutaisyti tai peilį, tai šaukštą, iš tramdomo pykčio prie stalo jo vis suriečiamą į apskritimą. Tačiau tie pirštai mokėjo ir nepaprastai švelniai liesti, glostyti – jo žmona Marija Stela, savo nelaimei, tai puikiai prisiminė; sraigteliai bei žiedinės veržlės, glotnūs mygtukai ant teleskopų, žiūronų ir „kometų iešiklių“, kurių buvo pilna ten, privačioje jo observatorijoje viršutinia-me vilos aukšte, švelniai jo lytimi pirštų galiukais taip pat likdavo sveikutėliai. Tą gegužės vakarą besileidžiančios saulės spinduliai viską dažė rausvai, kunigaikščio oda įgavo medaus atspalvį; rausvi spinduliai išryškino, kad jo motina kunigaikštytė Karolina, kurios puikybė prieš tris dešimtmečius atėmė

žadą apsileidusiam Abiejų Sicilijų karaliaus dvarui, buvo kilimo iš vokiečių. Baltutėlė oda ir šviesūs plaukai gal ir galėjo atrodyti patraukliai tuose kraštuose, kur vietiniai – tamsoko gymio ir juodų kaip varno sparnas plaukų, bet štai kiti jo kraujyje tarpstantys germaniški bruožai 1860-ųjų Sicilijos aristokratui buvo kur kas nepalankesni: diktatoriškas būdas, gana griežtas požiūris į moralę, polinkis į abstrakčias idėjas, bestuburėje Palermo visuomenėje virtęs kaprizingu įžūlumumu, nuolatinis moraliniu skrupulingumu ir savo giminių bei draugų menkinimu, mat, jo manymu, jie leidęsi nešami pasroviui lėta sicilietiško pragmatiškumo upe.

Pirmasis (ir paskutinis) iš dinastijos, kurios atstovai išties amžius nesugebėjo atlikti netgi paprasčiausių aritmetikos veiksmų ir suskaičiuoti savo išlaidų bei skolų, kunigaikštis išties stipriai linko prie matematikos; šį polinkį pritaikė astronomijai ir buvo apdovanotas nemenku viešu pripažinimu bei nekart aplankiusiu saldžiu asmeniniu džiaugsmu. Pakaks pasakyti, kad jo išdidumas buvo taip susipynęs su matematiniais tyrimais, jog jo naiviai tikėta, kad dangaus kūnai paklūsta jo skaičiavimams (taip iš tiesų ir atrodė) ir kad abi jo atrastosios planetos (jas pavadino savo valdų ir skaliko, kurio nepajėgė pamiršti, vardais – Salina ir Sveltu) esą garsina jo dinastiją tuščiose dangaus platybėse nuo Marso iki Jupiterio, tad vilos freskos esančios veikiau pranašiškos nei meilikaujančios.

Iš vienos pusės skatinamas išdidumo ir iš motinos paveldėto intelektualumo, iš kitos – iš tėvo paveldėto jausmingumo ir nerūpestingumo, vargšas kunigaikštis Fabricijus, net ir rūstaus Dzeuso žvilgsnio prižiūrimas, jautėsi nuolatos nepatenkintas ir susimąstęs stebėjo, kaip smunka jo klasė, kaip

menksta turtai, tačiau ne tik nesiėmė jokios iniciatyvos, bet ir nejautė jokio noro užkirsti tam kelią.

Tas pusvalandis tarp rožinio ir vakarienės būdavo vienas iš mažiau erzinančių dienos momentų, ir jis iš anksto gardžiuodavosi laukiančia ramybe, nors ir ja vis dėlto negalėjo būti visiškai tikras.

Priekyje bidzenant džiaugsmu nesitveriančiam Bendikui, jis nulipo trumpais laiptais, vedančiais į sodą. Sodas vienu kraštu rėmėsi į vilą, o iš kitų trijų pusių jį juosė mūrinė tvora. Šitai aklinai atskirtas nuo išorinio pasaulio sodas priminė kapines, ir šį įspūdį dar labiau stiprino lygiagretūs kauburėliai palei drėkinimo kanalėlius, primenantys ištiesėlių milžinų kapus. Rausvame molžemyje augalai žėlė tankiai ir netvarkingai, gėlės dygo ten, kur norėjo patsai Viešpats Dievas, o mirtų gyvatvorės, regėjos, buvo susodintos taip, kad labiau kliudytų eiti, o ne rodytų kelią. Gilumoje buvo matyti juosvai geltonų kerpių dėmėmis apžėlusai ir su tuo susitaikiusi Flora, demonstruojanti savo šimtmečių senumo karolius; šonuose ant dviejų suolų gulėjo prikimštos dygsniuotos pagalvės, taip pat pilko marmuro, o viename kampe ne vietoje ir ne laiku linksmai auksavo akacijos žiedai. Kiekvienas grumstas alsavo grožio troškimu, čia pat iš tingumo išsikvepiančiu.

Tačiau sodas, įspraustas į savus rėmus ir jų kankinamas, skleidė sodrius, kūniškus kvapus, netgi atsidavė puvesiais, primenančiais specifinį šventųjų relikvijų išskiriamų skysčių dvoką; aitrus gvazdikų kvapas nustelbė protokolinį rožių ir aliejinių magnolijų aromatą, geriau juntamą kampuose; kažkur pačioje gilumoje buvo justi ir mėtų kvapas, sumišęs su vaikystę primenančiu akacijų ir mirtų džemo pėdsaku, o iš citrusinių

vaismedžių giraitės kitapus tvoros veržėsi apelsinmedžių alkos skleidžiamas pirmųjų žiedų aromatas.

Tai buvo sodas akliesiems – be paliovos rėžiantis akį, užtat galįs suteikti stiprų, kad ir nešvelnų malonumą uoslei. „Paul Neyron“ veislės rožės, jų sodinukus jis pats pirkė Paryžiuje, išsigimė: iš pradžių energijos syvų pritvinkusioje, tingioje Sicilijos žemėje augusios nepaprastai gerai, vėliau, per apokaliptines liepos mėnesiais kankinančias kaitras, sunyko ir ėmė panėšėti į klaikius kūno spalvos kopūstus, skleidžiančius tirštą, beveik nepadorų aromatą – tokio nebūtų drįšęs tikėtis nė vienas prancūzų sodininkas. Kunigaikštis prisitraukė vieną žiedą sau po nosimi ir jam pasirodė, kad uosto operos teatro šokėjos šlaunį. Bendikui taip pat pakišo pauostyti žiedą, tas pasibjaurėjęs atsitraukė ir nuskubėjo ieškoti sveikesnių pojūčių, uosdamas mėšlą, nugaišusius driežus.

Tačiau Kunigaikščiui kvepiantis sodas kėlė niūrias mintis. „Dabar čia maloniai kvepia, bet vos prieš mėnesį...“

Prisiminė, kokį šleikštulį kėlė salstelėjęs tvaikas, pasklidęs po visą vilą, kol buvo pašalinta priežastis – jauno kareivio iš penktojo medžiotojų bataliono lavonas. Sužeistas per susirėmimus su sukilėlių būriais, šventojo Lauryno dieną kareivis atėjo numirti vienas po citrinmedžiu. Jį rado kniūbsčių tankiuose dobiluose, veidu panirusį į kraują ir vėmalus, nagus suleidusį žemėn, visą kūną buvo apspitusios skruzdės, po šovininėmis tyvuliavo į balą išsilieję purpuriški viduriai. Tą sudarkytą daiktą rado prižiūrėtojas Rusas: lavoną atvertė, pridengė veidą savo raudona nosine, šakele pagrūdo žarnas atgal į plyšį pilve, tada pridengė žaizdą ilgo žalio palto skvermais; iš šleikštulio spjaudėsi, ne visai tiesiai ant lavono, bet tikrai netoli. Atliko visa tai su nerimą keliančiu meistriškumu. „Tie

išgamos nepaliauja dvokti net mirę“, – bumbėjo. Vien taip ir liko pažymėta ta varganoji mirtis. Kai paskui jo bendražygiai stikliniais žvilgsniais ištempė kūną (taip, traukė sugriebę už pečių iki pat vežimaičio, morės pakulos vėl išsipešė), prie vakarinio rožinio už nepažįstamojo vėlę buvo dar sukalbėta ir „De Profundis“; daugiau niekas apie ją nekalbėjo, nes moteriškoji namų sąžinė pareiškė esanti patenkinta.

Don Fabricijus nuėjo pagramdyti kerpių nuo Floros pėdų ir ėmė vaikštinėti pirmyn atgal. Saulė pakibo žemai, ant gūdžių gėlynų nusidriekė milžiniškas šešėlis. Apie negyvėlį daugiau nebuvo kalbėta – galų gale, kareiviai juk tam ir kareiviai, kad mirtų gindami karalių. Tačiau to kūno išvirtusiais viduriais vaizdas dažnai iškildavo atmintyje, tarsi prašytų, kad jam būtų suteikta ramybė vieninteliu kunigaikščiui įmanomu būdu – patvirtinant jo nepaprastą kančią kaip būtinybę. Nes mirti už ką nors arba kieno nors vardan – tai gerai, taip įprasta, tačiau reikia žinoti ar bent jau būti tikram, kad yra žinoma, už ką ar kieno vardan žmogus mirė; šito ir prašė tas sudarkytas veidas, ir kaip tik čia užsitraukė migla.

„Bet juk akivaizdu, kad jis žuvo už karalių, brangus Fabricijau, – būtų pasakęs jam svainis Malvika, jeigu don Fabricijus būtų paklausęs Malvikos, visada pasirenkamo kaip draugų minios atstovo. – Už karalių, įkūnijantį tvarką, tęstinumą, padorumą, teisę, garbę. Už karalių, vienintelį ginantį Bažnyčią, vienintelį užkertantį kelią turtų atėmimui – tai juk svarbiausias „sektos“ tikslas.“

Nepaprastai gražūs žodžiai aprėpė viską, kas kunigaikščiui buvo brangu iki pat širdies gelmių. Tačiau kažkas vis tiek skambėjo ne taip. Gerai – karalius. Jis puikiai pažinojo karalių – bent jau tą, kuris neseniai pasimirė, dabartinis tebuvo

generolu persirengęs seminaristas. Tikrai ne kažin ko ir ver-
tas. „Tačiau šitaip mąstyti nevalia, Fabricijau, – būtų atkirtęs
Malvika, – tam tikras valdovas gali nebūti tinkamas, tačiau
monarchijos idėja vis tiek išlieka tokia pati – nuo asmens ji
nepriklauso.“ – „Tas irgi teisybė, tačiau karaliai, iš kartos į kar-
tą įkūnijantys idėją, negali, neturi nusmukti žemiau tam tikro
lygio – kitaip, brangus svaini, nukentės ir idėja.“

Jis sėdėjo ant suolo ir nejudėdamas gėrėjosi Bendiku,
niokojančiu gėlynus; šuo kartkartėmis pakeldavo į jį nekaltas
akis, tarsi norėtų būti pagirtas už atliktą darbą: keturiolika nu-
laužtų gvazdikų, pusė gyvatvorės išrausta, užkimštas kanalė-
lis. Atrodė, tarsi tikrai būtų žmogus. „Geras Bendikas, atėik
čia.“ Ir gyvūnas pribėgdavo, prigludavo žemėtomis šnervėmis
jam prie delno, trokšdamas parodyti atleidžiąs, jog taip paikai
buvo nutrauktas jo puikiai atliekamas darbas.